

Közvetlen kompromisszummentesség – a népszavazás intézményének előnyei és hátrányai

SZEKERES TAMÁS

Bevezetés

Mindannyiunknak van véleménye. Vélemény, melynek hangot szeretnénk adni. A demokrácia, vagyis a népuralom lényegi eleme az, hogy egy közösségben az irányítás, a döntéshozatal a széles társadalmi rétegek bevonásával történik meg, vagyis a közösség minden teljes jogú tagja lehetőséget kap, hogy érvényesítse akaratát. A történelem folyamán a demokrácia formája változások sokaságán ment keresztül, a hellén poliszoktól napjaink bonyolult intézményrendszerrel rendelkező modern állami irányítási szerveiig. A demokrácia elveinek kiindulópontja, korai struktúrája a közvetlen részvételre épült, miszerint minden egyes szavazati joggal bíró polgár személyesen vett részt a döntéshozatalban, minden egyén hangot adhatott személyes nézőpontjának. A demokratikus elvek szerint irányítani kívánt államok méretének növekedése azonban nem ad lehetőséget az összes állampolgár számára a személyes részvételre a döntéshozatalban, így a demokrácia az utóbbi évszázadokban közvetett úton, és képviseleti rendszerben valósul meg, választott képviselők csatornázzák be az állampolgári érdekeket a döntéshozatal folyamatába.

A közvetlen demokrácia klasszikus értelmében nem valósítható meg a modern államok korában, nincs realitása Rousseau koncepciójának, amely szerint csak a személyes részvétel ad valódi legitimitást, és a népnek magának kell meghoznia a döntéseket, mivel az akarat nem átruházható.¹ Ennek az elvnek a jelenleg használatos módja a népszavazás, amely intézménynek számos szabályozás ad különböző kereteket, függően a tárgykörtől, kezdeményezőtől, kötőerőtől, érvényességi módoktól. A népszavazás parlamentáris rendszerekben a kormányzat külső ellensúlya, lehetőség arra, hogy a szavazók közvetlen módon szerezzenek érvényt a népszuverenitás eszméjének a végső szó kimondásával egy bizonyos ügyben. A népszavazások a modern politikai rendszerekben kivételes esetben gyakorolt intézmények, melyeket a döntéshozatal kiegészítéseként alkalmaznak, a legtöbb esetben egy szabályozás megerősítéseként.

---

¹ SZALAI 2013, 127.

Kérdések a kérdések körül

A népszavazások valódi hasznosságáról viták sokasága folyt és folyik, az intézmény előnyeit és hátrányait számos szakirodalom taglalja. Bár világszerte részét képezi az alkotmányos rendszereknek, mégis akadnak államok, melyek elutasítják, például Nagy-Britannia, ahol a parlamenti szuverenitás elvére hivatkozva rendkívül ritkán alkalmazzák, mivel a brit logika szerint kiüresíti a törvényhozás hatáskörét, valamint megbontja az alkotmányos rendszer egyensúlyát.²

A közvetlen demokrácia mellett szól a legitimitás érve, hiszen a szavazók tömegeinek bevonása egy döntés meghozásába megkérdőjelezhetetlen legitimitást ad a végeredménynek. Michael Saward szerint a nép közvetlen részvételével hozott döntés mindig magasabb rendű a képviselők által hozott döntésnél, hiszen a népuralom a demokrácia lényege.³

Egy másik érv a problémával való szembenézés, miszerint a törvényhozó szembesülhet olyan kényes problémával, melyet nem a szakértelem hiánya miatt nem tud megoldani, hanem azért, mert megosztja a társadalmat és emiatt a hatalom végül közvetlenül a nép kezébe adja inkább a döntést.⁴

Kiemelendő továbbá az az érv, hogy a népszavazás által jelenik meg a képviseleti demokráciában a valódi népakarat, mivel a közvetlen véleménynyilvánítást nem akasztja meg a képviseleti rendszer közvetettsége. Emellett egyes érvek szerint a népszavazás informáló és népnevelő erővel is bír, mivel az állampolgárok egy-egy szavazás alkalmával a megfelelő döntés meghozása érdekében igyekeznek minél szélesebb körű tudásra szert tenni a témát illetően, tehát ilyen formában egy népszavazás hozzájárulhat az állampolgárok tájékozottságának növekedéséhez. Szintén a közvetlen demokrácia intézményét erősíti az a felfogás, miszerint a népszavazás hozzájárul az állampolgárok tényleges egyenlőségének érvényesüléséhez, abból a tényből kiindulva, hogy minden egyes résztvevő egy szavazattal rendelkezik, ami elviekben garantálja a teljes egyenlőséget.⁵

Mindezek mellett a népszavazás mobilizáló szerepet is betölt, valódi részvételre buzdítja az állampolgárokat, így erősítve meg a demokráciát egy konkrét ügy eldöntésében való érdemi cselekvéssel. Fontos kitérni az intézmény kontrollfunkciójára is, ugyanis a kötelező erejű népszavazás a központi hatalom külső ellensúlyaként jelenik meg a rendszerben, megadva a felülrás lehetőségét a nép számára egy-egy népszerűtlen döntéssel szemben.⁶

Természetesen a fenti érveknek számos cáfolata létezik. Több szempontból problémát jelent a népszavazással kapcsolatban az a tendencia, hogy alacsony a részvételi hajlandóság, ráadásul alacsonyabb, mint a népszavazások által

---

² SZALAI 2013, 125.

³ KÖRÖSÉNYI 2009, 47.

⁴ GULYÁS 1999, 110.

⁵ KÖRÖSÉNYI 2009, 47.

⁶ GULYÁS 1999, 110.

felülírandó döntéseket meghozó törvényhozó szervek képviselőinek megválasztásán. Ez a jelenség aláássa a népszavazásokon született döntések parlamentekkel szembeni nagyobb legitimitását, hiszen ha többen vettek részt a képviselők megválasztásán, mint a népszavazáson, akkor a többségi legitimitás a képviselőtestületet illeti.⁷

Emellett az alacsony részvétel a korábban említett tényleges állampolgári egyenlőséget sem teremti meg, hiszen a távolmaradók kimaradnak a döntésből, így nem érvényesül számukra az egyenlőség a döntés meghozásában. Szintén csorbitja az egyenlőséget az alacsony részvétel abban a tekintetben, hogy a népszavazások témáját, az alternatívák melletti érveket főként pártok képviselik, melyek a társadalom egy-egy rétegének érdekeit hivatottak szem előtt tartani, vagyis csak saját szavazóikat mobilizálják (a pártok szerepét illetően a választók politikai inkompetenciájának kihasználása is részét képezi a népszavazást érő kritikáknak).⁸ Ugyanitt érdemes megemlíteni a kisebbségeket, akik pusztán létszámbeli hátrányuk miatt nem jöhetnek ki jól egy többségi elvre épülő döntéshozatalból, ez azonban nem minden esetben érvényes, mivel egy, a saját alternatíváját nagy szenvedéllyel képviselő kisebbség képes lehet győzelemre vinni egy népszavazást.⁹

Érdekes, hogy a magas szavazói aktivitás mellett is lehet kifogást emelni a közvetlen demokrácia ellen. Sartori szerint a részvétel valódisága és hatékonysága fordított arányosságban áll egymással,¹⁰ vagyis minél többen mennek el szavazni, annál kevésbé valósul meg a fent említett valódi részvétel, mivel a nagyobb aktivitás mellett az egyes állampolgár szavazata kisebb súllyal bír a rendszerben. E logika szerint tehát nem beszélhetünk arról, hogy a népszavazás inkább kínál valódi részvételt, mint egy képviselőválasztás.

Az egyik legjelentősebb szempont a népszavazás intézményét kritizálók részéről a kompromisszum hiánya. Egy szavazáson a résztvevő csak az igen vagy a nem közül választhat, és végül egy alternatíva szerez érvényt a többség támogatása által, a másik viszont mondhatni vereséget szenved, a kisebbségben maradt szavazók véleménye pedig egyáltalán nem érvényesül.¹¹ Ez a gyakorlat szembemegy a demokratikus parlamentarizmus elveivel, a konszenzuskereséssel és a kompromisszumkészséggel, tehát ebben a tekintetben a népszavazás negatívan hat a demokratikus döntéshozatalra.

A fenti szempontok mellett felmerül a közvetlen demokrácia ilyen formájú alkalmazása ellen az az egyszerű, földhözragadt indok, miszerint költséges egy rengeteg szavazót megmozgató esemény megvalósítása. Ez az ellenvetés nagyobb súlyt kap, ha hozzávesszük az általánosan tapasztalható alacsony részvételt, tehát egy érvénytelen népszavazás esetében valóban probléma az,

---

⁷ KÖRÖSÉNYI 2009, 48.

⁸ KÖRÖSÉNYI 2009, 56.

⁹ GULYÁS 1999, 111.

¹⁰ KÖRÖSÉNYI 2009, 54.

¹¹ KÖRÖSÉNYI 2009, 58.

hogy egy masszív kiadásokkal járó szavazás nem éri el azon célját, hogy az állampolgárok többségét egyáltalán részvételre bírja.¹²

A pro és kontra érvek tudatában kijelenthető, hogy a népszavazás maga korántsem hibátlan intézmény, előnyeit és hátrányait e dolgozat határain túl is lehet sorolni. Érdemes még kitérni a közvetlen demokrácia egy sajátosságára, arra, hogy a népszavazás számos esetben nem magáról a kérdéstről szól.¹³ A két alternatíva mögé nagy általánosságban beállnak a politikai pártok, ők végzik a mozgósítást, és így már a saját érdekeik kerülnek előtérbe, a szavazással kapcsolatos vita pedig már túlmutat egy egyszerű „igen-nem” döntésen, hiszen egy politikai disputává válik, melynek gyakran a kormány megítélése kerül a középpontjába.

Előfordulhat olyan helyzet is, hogy a népszavazásra bocsátott kérdés esetében nem is az a politikai szereplő célja, hogy az valójában eljusson a voksolásig, hanem az, hogy napirenden tartson egy ügyet és tematizálni tudja a közbeszédet, amíg a média foglalkozik a témával. Ennek értelmében egy népszavazási kezdeményezés szimpla kampányfogás szerepét is betöltheti, így akár arra sincs szükség, hogy elkezdődjön az aláírásgyűjtés, mert az adott politikus vagy párt e nélkül is megkapja a kívánt figyelmet.¹⁴

Erre a magyar események közül a 2008-as népszavazás a legjobb példa, amely bár szociális kérdésekről szólt, valódi célja azonban a Gyurcsány-kormány megbuktatása volt. Később szó esik arról, hogy a hazai aktuálpolitikában is szerepet kapnak a rendszerbontó népszavazási kezdeményezések. 2015 óta az ellenzék rendszeresen keresi meg a Nemzeti Választási Bizottságot (NVB) különféle kérdésekkel, melyekkel a saját bevallásuk szerint is csupán egy szándékuk van: a közvetlen demokrácia fegyverével csapást mérni Orbán Viktor kormányára. A központi szerepet nem az tölti be, hogy ezek a kezdeményezések a korrupcióról, az állami vezetők bérérről, a felsőoktatásról vagy a képviselők vagyonnyilatkozatáról szólnak, hanem a leglényegesebb vonás az, hogy a kormány politikájával szemben fejtsenek ki kritikát, melyet egy esetlegesen érvényes népszavazással megerősítenek, így szerevezve politikai tőkét maguk számára a kormány ellenében (ahogy a Fidesz tette 2008-ban).

Ellenzéki előkampány

A népszavazás intézménye nem csak akkor szolgálhat politikai eszközként, ha el is jut odáig, hogy az állampolgárok az urnák elé járuljanak: egy-egy kezdeményezés beadása, annak hitelesítése vagy épp hitelesítésének a megtagadása meghatározhatja a politikai napirendet, így sikertelen formájában is szolgálhatja egy politikai szereplő érdekeit. Jó példaként szolgálhat erre az ezredforduló környékéről két, végül sikertelennek bizonyuló népszavazási

---

¹² GULYÁS 1999, 111.

¹³ KÖRÖSÉNYI 2009, 55.

¹⁴ TÉGLÁSI 2014, 30.

kezdeményezés, melyek igencsak felforgatták a közéletet, sőt, az Alkotmánybíróság számára is adtak munkát a kialakult helyzet értelmezése nyomán. Az 1997-es és 2001-es események közös különlegessége továbbá, hogy az országgyűlési választások előtti évben az ellenzék által kezdeményezett akcióról volt szó, tehát egy előzetes kampányfogásként is tekinthetünk ezekre az indítványokra.

1997-ben az MDF népszavazási kezdeményezése rázta meg a magyar politikai életet, a földkérdés témáját kívánta a közvetlen demokrácia próbájának alávetni az egykori kormánypárt.¹⁵ A kérdésbenyújtás előzményként a Horn-kormány törvénymódosítása szolgált a földtörvényt illetően, amely kiterjesztette volna a tulajdonszerzést a gazdasági társaságokra is.¹⁶ Az MDF, amely mögé beállt a teljes ellenzék, a következő kérdéssel élt a földtörvény módosításával kapcsolatban: *„Egyetért-e Ön azzal, hogy Magyarországon külföldi sem egyénileg, sem szervezeteken keresztül – annak tagjaként vagy tulajdonosaként – közvetve és maga a szervezet ne szerezhessen termőföldtulajdont?”*¹⁷

Az ellentét a két fél között abból táplálkozott, hogy a kormány szerint az ellenzék a magyar föld védelme mögé bújva a földvásárlás embargóját anakronisztikus módon tartaná fenn, ezzel ráadásul nehezítve Magyarország közeledését az Európai Unió felé, míg az ellenzék azt a véleményt hangoztatta, hogy a kormány a gazdasági társaságok címén az embargó felszámolására törekszik annak érdekében, hogy idegeneknek árusítsa a magyar földet.¹⁸

A kezdeményezés története az aláírásgyűjtő ívek leadását követően vált igazán izgalmassá. 1997. szeptember 18-án és október 1-én érkezett be a több mint kétszázezer aláírás, melyeket az Országos Választási Bizottság érvényesnek talált, így az Országgyűlésnek ki kellett írnia a népszavazást. Azonban nem egészen így történt. A törvényhozás a NATO-csatlakozáshoz kapcsolódó szavazás kiírásával egy időben a földkérdés témájában két saját kérdést írt ki népszavazásra (*„Egyetért-e azzal, hogy hazai szövetkezet és más belföldi gazdálkodó szervezet termőföldtulajdont szerezhessen, ha tartósan mezőgazdasági tevékenységet folytat?”*, illetve *„Egyetért-e azzal, hogy külföldi természetes és jogi személy továbbra se szerezhessen termőföldtulajdont mindaddig, amíg a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról népszavazás nem dönt?”*).¹⁹ A kormány lépésére hat országgyűlési képviselő és az emberi jogok alapvető biztosa is az Alkotmánybírósághoz fordult.²⁰ Az Alkotmánybíróság az 52/1997. (X.14.) AB határozatban alkotmányellenesnek nyilvánította az Országgyűlés népszavazást elrendelő határozatát, és – mint korábban már felmerült – kijelentette, hogy a

---

¹⁵ GULYÁS 1999, 122.

¹⁶ BUNDULA 2018.

¹⁷ KUKORELLI 1998.

¹⁸ KIS 1997.

¹⁹ 86/1997. (X.8.) OGY határozat országos népszavazás elrendeléséről.

²⁰ KUKORELLI 2007, 118.

közvetlen demokrácia döntése a képviselőt felett áll.²¹ Az Alkotmánybíróság határozatát szem előtt tartva az Országgyűlés visszavonta korábbi döntését, így 1997-ben csak a NATO-csatlakozásról szavazhattak a polgárok.²² A földkérdés ügyéről 1998 márciusában született döntés, az Országgyűlés határozatban utasította el az ellenzék kérdését, arra hivatkozva, hogy a kérdés nem egyértelmű, valamint eredményes népszavazás esetén az Országgyűlést olyan jogalkotási kötelezettség terhelné, amelynek értelmében nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettségekkel ellentétes jogszabályt kellene alkotni.²³ A földkérdésről szóló népszavazás azóta is visszatérő elem a magyar politikai életben. Legutóbb az MSZP-s Gödös Zoltán kezdeményezett szavazást a témában, azonban a szocialisták nem tudtak elég aláírást összegyűjteni a népszavazás kikényszerítéséhez.²⁴

Kis János abban a tekintetben találta kiemelt fontosságúnak az Alkotmánybíróság határozatát, hogy az megakadályozta a többséget abban, hogy visszaéljen parlamenti fölényével, hiszen ha a kormány kérdésével valósul meg a népszavazás, akkor precedens lesz arra, hogy az országgyűlési többség kibújhat a 200 ezer aláírás által megkötött feladata alól, és bármikor oly módon elébe mehet egy népszavazásnak, hogy a saját kérdését tolja előtérbe.²⁵

Az országgyűlési választásokat megelőző ellenzéki népszavazás-kampány másik kiváló példája az MSZP 2001-es akciója volt, amikor négy kérdést nyújtott be az Országos Választási Bizottsághoz, amely kezdeményezés az 1997-es eseményeknél is több munkát adott a választási bizottságnak és az Alkotmánybíróságnak. A szocialisták négy kérdése a következőképpen szólt:

„1. Akarja-e Ön, hogy a Munka Törvénykönyve a munkavállalóknak ismét heti két teljes pihenőnapot biztosítson, ezek egyike vasárnap legyen és a pihenőnapon végzett munkáért kiemelt díjazás járjon?

2. Akarja-e Ön, hogy az évenkénti nyugdíjmelést úgy határozzák meg, hogy a keresetnövekedés mellett a nyugdíjasok fogyasztása (fogyasztói kosara) alapján számított áremelkedést vegyék figyelembe?

3. Akarja-e Ön, hogy a sorkatonai szolgálat megszűnjön és azt önkéntes hivatásos haderő váltsa fel?

4. Akarja-e Ön, hogy a közoktatás az érettségi megszerzéséig minden tanuló számára térítésmentesen biztosítsa legalább egy idegen nyelvből a középfokú nyelvtudás megszerzésének és államilag elismert nyelvvizsga letételének feltételeit?”²⁶

A kérdések ugyan hasznosaknak bizonyultak az agenda setting szempontjából, rá tudták irányítani a figyelmet az ellenzékben lévő szocialista

---

²¹ 52/1997. (X.14.) AB határozat.

²² 90/1997. (XI.5.) OGY határozat az országos népszavazás elrendeléséről szóló 86/1997. (X.8.) OGY határozat módosításáról.

²³ 23/1998. (III.11.) OGY határozat az országos népszavazás kezdeményezésének elutasításáról.

²⁴ AZ ATV-BEN JELENTETTE BE AZ NVI AZ MSZP NÉPSZAVAZÁSÁNAK BUKÁSÁT.

²⁵ Kis 2009, 8.

²⁶ 3/2001. (V. 21.) OVB határozat.

pártra a kormányzati ciklus utolsó évében, megadva az MSZP számára a lehetőséget, hogy meghatározza a politikai napirendet a választást megelőző évben, de a kezdeményezés összességében mégis több sebből vérzett. A kérdések között nem volt valódi összefüggés, különböző társadalmi rétegeket céloztak meg, a dolgozók, a nyugdíjasok, a fiatalok, valamint az iskolázott szülők ugyan összességében széles szeletét jelentik a társadalomnak, azonban nem alkotnak egy olyan szerves egészet, amelyre egy olyan néppárt, mint az MSZP támaszkodhat akár egy népszavazási, akár egy országgyűlési kampányban.²⁷ A kérdések témája abban a tekintetben sem érhetett el sikert, hogy a kormány azonnal megtalálta a választ a felvetésekre: Orbán Viktor miniszterelnök azt nyilatkozta a kezdeményezésről, hogy az valójában a kormány programját támogatja, míg Csurka István MIEP-elnök propagandacélú ígéretésnek nevezte az akciót. Ezek mellett a szocialisták szövetségese, az SZDSZ is kritikus hangot ütött meg az ügyben, hiszen a sorkatonaság eltörlése eredetileg a szabad demokraták célkitűzése volt, amit az MSZP elorozott tőlük.²⁸

A témák nem csak politikai értelemben bizonyultak problémásnak, hanem alkotmányossági szempontokból is. Az Alkotmánybíróság a kérdéseket hitelesítő OVB határozatot megsemmisítette arra hivatkozva, hogy egy olyan aláírásgyűjtő ív, amelyen több kérdés is szerepel, nem felel meg a népszavazás jogi szabályozásának, ugyanis nem adja meg a lehetőséget az állampolgárok számára, hogy egyértelműen kifejezzék a népszavazás kezdeményezésére irányuló akaratukat, amiből adódóan sérül a jogbiztonság elve.²⁹

A kérdéseket ezután az MSZP külön-külön nyújtotta be, melyeket az OVB hitelesített, azonban ismét az Alkotmánybíróság elé került az ügy állampolgári kezdeményezésre.³⁰ Az Alkotmánybíróság kérdésenként külön-külön határozatban hirdette ki egyes döntéseit.³¹

A sorkatonaság megszüntetésének témájában az 50/2001. (XI.29.) AB határozat azon ítéletet tette közzé, miszerint nem tartható népszavazás az ügyben, mivel az eredményessége esetén az Alkotmány módosítására kötelezné az Országgyűlést, mert a honvédelmi kötelezettség alapvető alkotmányos kötelezettség és a honvédelemre irányuló alkotmányos köteleesség nem üresíthető ki.

Az 51/2001. (XI.29.) AB határozat helyben hagyta az OVB döntését az évenkénti nyugdíjmelésről, arra hivatkozva, hogy a népszavazási kérdés távoli, közvetett összefüggésben áll valamely tiltott népszavazási tárgykörrel és nem eredményezi a kérdés tiltott tárgykörűvé válását.

A pihenőnapokra vonatkozó kezdeményezés terén az 52/2001. (XI.29.) AB határozat öntött tiszta vizet a pohárba az OVB határozatának megsemmisítésével, oly indokkal, hogy a kérdés több alkérdésből áll, mivel nem

---

²⁷ POLITICAL CAPITAL 2001.

²⁸ VÖÖ 2001.

²⁹ 32/2001. (VII. 11.) AB határozat.

³⁰ TORDAI 2001, 93.

³¹ AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG LEGUTÓBBI DÖNTÉSEIBŐL.

csak a pihenőnapról kéri ki a szavazó véleményét, hanem arról is, hogy az vasárnapra essen-e, és a kiemelt díjazásról is. Ezek tekintetében a kérdés nem egyértelmű, így nem bocsátható népszavazásra.

Az 53/2001. (XI.29.) AB határozat keretein belül azt vizsgálta a taláros testület, hogy a nyelvvizsga biztosításáról szóló kérdés az Országgyűlés hatáskörébe tartozik-e. Az Alkotmánybíróság döntése szerint a közoktatás, illetve nyelvvoktatás törvényi szabályozású is, tehát tartható népszavazás a témában.

Az Alkotmánybíróság tehát összességében két kérdést, a nyugdíjemeléseket és a nyelvvoktatást érintő kezdeményezéseket tartotta alkalmasnak népszavazásra, azonban mégsem történt szavazás a két ügyben. A voksolás elmaradásának hátterében az az indok állt, hogy az Alkotmánybíróság döntése november végén született meg, így ha össze is gyűlt volna a kellő számú aláírás, magát a szavazást akkor sem tartották volna meg a 2002-es országgyűlési választások előtt. Nagy Sándor, az MSZP országgyűlési frakciójának akkori vezetője úgy nyilatkozott, ebben a helyzetben nem ragaszkodnak a népszavazás megtartásához, hanem majd kormányzó pártként teszik meg a szükséges lépéseket.³² A tavaszi választásokat követően a szocialisták ezt a forgatókönyvet követték, így, mivel el sem kezdték az aláírásgyűjtést, a népszavazási kezdeményezés saját érdektelenségük miatt hiúsult meg.³³

A két kezdeményezés közös vonása – amellett, hogy többszöri alkotmányértelmezésre kényszerítették az Alkotmánybíróságot (az ebből született határozatok következtetései a továbbiakban komoly jelentőséggel bírtak a népszavazási vitákban, tehát ebben a tekintetben haszonnal járt ezeknek a kérdéseknek az alkotmányos szintű vizsgálata) –, hogy az országgyűlési választások előtti évben kezdeményezte az ellenzék, amely utána kormányra került, a parlamenti többség birtokában viszont „elfelejtődni” látszott korábbi elköteleződése a közvetlen demokrácia irányába. Ez a kettős példa mutatja, hogy a népszavazási kezdeményezések számos esetben nem kapcsolódnak össze az eredeti demokratikus elvek alkalmazására irányuló akarattal, hanem pártérdekeket szolgálva olyan célból nyúlnak ehhez az eszközhöz a politikai szereplők, hogy saját bázisukat növeljék, és ellenfelük táborát megosszák egy vagy több kérdésben. A közvetlen demokrácia jelentősége a hazai politikai élet berkein belül ebben a tekintetben kiüresedni látszik az ezredfordulóra. Kimondható ez annak tudatában, hogy amint a kezdeményező, korábban ellenzéki szerepet betöltő párt kormányra jut, vagy csak komoly ambíciókkal és reális győzelmi eséllyel fut neki a választásoknak, akkor már nem fordít energiát egy esetlegesen kétes kimenetelű népszavazás levezényelésére. Ez a hozzáállás a politikai realitás talaján állva racionálisnak mondható, hiszen egy választási győzelem nem feltétlenül garantálja a szavazók hosszú távú lojalitását, egy adott kérdésben a regnáló kormány ellen fordulhatnak a szavazók, sőt, egy választás

---

³² POLITICAL CAPITAL 2001.

³³ LÖFFLER 2017a.

utáni voksolás mobilizálhatja vagy akár összefogásra is sarkallhatja a vesztes feleket. Gondoljunk csak az országgyűlési választások második fordulóra. (Felmerül az a kérdés is, hogy vajon mi történt volna akkor, ha 2008-ban esetleg megvalósul egy előrehozott választás a szociális népszavazás előtt, ráadásul a Fidesz sikerével? Természetesen ebben a felvetésben túl sok a „ha” ahhoz, hogy tudományosan lehessen megközelíteni, ettől függetlenül a korábbi tapasztalatok alapján jogosan gondolhatjuk azt, hogy a szociális népszavazás is valószínűleg hamar okafogyottá vált volna, ha a Fidesz közben kormányzó párttá válik.)

Különösen érdekes az 1997-es események tekintetében az a tanulság, hogy a kormány alkotmányserő módszerhez nyúlt annak érdekében, hogy kikerülhesse egy számára kényelmetlen népszavazás megtartásának kötelezettségét. A parlamenti többség birtokában könnyebb és biztonságosabb út egy egyszerű törvénymódosítás, mint egy többesélyes népszavazási kampányba és voksolásba való beleugrás, hiába jelenti ez az elvek tekintetében szomorú módon azt, hogy a közvetlen demokrácia a modern képviselet rendszerben nem bír komoly, önálló súllyal és a neki járó tisztelettel a politikcsinálók részéről, akik ezzel a hozzáállással kiveszik a nép kezéből az egyik utolsó intézményt, amellyel közvetlen módon véleményt nyilváníthatnak.³⁴

Számok szélmalomharca

A közvetlen demokrácia alkalmazásának is sajátossága, hogy megfelelő politikai helyzetben maga a kérdés elveszíti lényegességét, a voksolás valójában a fennálló hatalommal szembeni tiltakozó szavazássá alakul át, ahogy történt ez Magyarországon 2008-ban. 2015 márciusától kezdve az ellenzék ismét a rendszerellenes népszavazás fegyveréhez nyúlt, hogy az új szabályozás nehézségei ellenére is egy eltérő fronton támadhassa a kormányt és tematizálhassa a politikai kommunikációt. 2015. március 13-án Vajda Zoltán, a 60ezren a magánnyugdíjukért nevű Facebook-csoport vezetője magánszemélyként nyújtott be 19 kérdést a Nemzeti Választási Bizottsághoz.³⁵ Ezek a beadványok olyan témákat érintettek, mint például a közbeszerzések, vagyonynyilatkozatok, ügynökakták, magán nyugdíjpénztárak, dohányboltok, tankötelezettség, a paksi atomerőmű, a közfoglalkoztatottak helyzete, vagy a támogatások. A márciusi kérdésőzont április 9-én Gulyás Balázs, az internetadó elleni tüntetések szervezője újabb kilenc kezdeményezése követte, olyan témákkal, mint az egészségügyi várólisták, földkérdés vagy a gyermekvédelem. Vajda és Gulyás a kérdéseket Lattmann Tamás nemzetközi jogással közösen dolgozták ki, és saját bevallásuk szerint is a kormányra való nyomásgyakorlás volt a céljuk a számtalan kezdeményezéssel. A kérdések nagy számát a sikerességre való törekvés indokolta, mivel a szervezők szerint egy szavazás is elégségesnek bizonyulhat a hatalom ellen. „Az igen ugyanis minden esetben az

---

³⁴ LÖFFLER 2017b.

³⁵ 2015. ÉVI ORSZÁGOS NÉPSZAVAZÁSI KEZDEMÉNYEZÉSEK.

Orbán-rendszer elutasítását jelenti” – nyilatkozta Gulyás.³⁶ A kezdeményezések közül végül négy jutott el odáig, hogy megkezdődjön az aláírásgyűjtés, azonban nem sikerült összegyűjteni a megfelelő számú támogatót.³⁷

Hasonlóan a nagy számok esélyére támaszkodott Vágó Gábor volt LMP-s országgyűlési képviselő, aki 2017 folyamán összesen 20 kérdést nyújtott be az NVB-hez.³⁸ Első körben három kezdeményezést indított április 6-án, melyek a letelepedési kötvényekhez kötődtek, de ezeket az NVB nem hitelesítette. Vágó négy nappal később folytatta nyolc újabb kérdéssel, melyek a korrupcióra, illetve az állami cégvezetők bérére vonatkoztak. A kérdések közül végül kettő, az „Egyetért-e Ön azzal, hogy a korrupciós bűncselekmények büntethetősége legalább tizenkét év elteltével évüljön el?”, illetve az „Egyetért-e Ön azzal, hogy költségvetési szervvel foglalkoztatási jogviszonyban álló személy onnan származó éves jövedelme a köztársasági elnök tiszteletdíjának éves összegét ne haladhatta meg?” kérdés jutott el az aláírásgyűjtés fázisába. Érdekesség, hogy a korrupciós bűncselekmény elévülését az aláírásgyűjtés közben elfogadta az Országgyűlés, így a népszavazás okafogyottá vált.³⁹ Vágó Gábor a következőképp kommentálta a kialakult helyzetet: „A Fidesz rendszerének Achilles-ina a népszavazás.”⁴⁰ A további történések azonban nem igazolták kijelentését, ugyanis hiába tudta az állami vezetők bérplafonjának kérdésével maga mellé állítani az MSZP-t, az LMP-t és a PM-et,⁴¹ végül nem sikerült összegyűjteniük a kellő számú aláírást ahhoz sem, hogy az Országgyűlés megtárgyalja a népszavazás elrendelését.⁴² Szeptember 20-án Vágó újabb kilenc kérdést nyújtott be a hatósághoz, amelyekkel a legfőbb ügyész, valamint a parlamenti képviselők helyzetéről, illetve a kormányfő elmeállapotáról kérte ki a szavazók véleményét, azonban egyik beadvány sem jutott el a hitelesítésig.

A legsikeresebb sikertelen népszavazási kezdeményezést az elmúlt időszakból azonban egyértelműen a Momentum tudhatja a magáénak. A mozgalom 2016 decemberében került be a közéletbe budapesti helyi népszavazási kezdeményezésével, mely így szólt: „Egyetért-e Ön azzal, hogy Budapest Főváros Önkormányzata vonja vissza a 2024. évi nyári olimpiai és paralimpiai játékok megrendezésére irányuló pályázatát?” A kérdést a Fővárosi Választási Bizottság hitelesítette, így a Momentum megkezdhetette az aláírásgyűjtést a budapesti olimpiára vonatkozóan.⁴³ Az ekkor még mozgalomként működő szervezet elnöke, Fekete-Győr András úgy nyilatkozott az aláírásgyűjtésről, hogy annak nem pusztán a budapesti olimpia megakadályozása a célja annak költségei miatt, hanem a kormány elleni fellépés,

---

³⁶ DULL 2015.

³⁷ LENGYEL 2015.

³⁸ 2017. ÉVI ORSZÁGOS NÉPSZAVAZÁSI KEZDEMÉNYEZÉSEK.

³⁹ A 2017. SZEPTEMBER 19-I PLENÁRIS ÜLÉS NAP FŐBB ESEMÉNYEI.

⁴⁰ DOMSCHITZ 2017.

⁴¹ FÁBIÁN 2017.

⁴² HERCZEG 2017.

⁴³ 3/2016. (XII.7.) FVB határozat.

valamint az, hogy a Momentum felkerüljön a politikai térképre és hosszú távon párttá válhasson, ami elindulhat a 2018-as választásokon.⁴⁴ Az aláírásgyűjtést az MSZP, az Együtt, az LMP és a Párbeszéd is támogatta,⁴⁵ a DK pedig visszavonta saját online aláírásgyűjtő akcióját, hogy az ne zavarja a Momentum tevékenységét.⁴⁶ A kezdeményezés nem várt sikert hozott a mozgalom számára. A szükséges 138 ezer aláírás helyett több mint 260 ezer aláírást adott le végül a Momentum a fővárosi városházán.⁴⁷

Az aláírások hitelesítésével kapcsolatos döntés azonban már nem született meg, ugyanis 2017. február 22-én a kormány visszavonta a 2024. évi XXXIII. nyári olimpiai és XVII. nyári paralimpiai rendezési jogáért kiírt pályázatot.⁴⁸ Az ezt kihirdető kormányhatározat kiemelte, hogy az olimpia megszervezése nemzeti ügy, amelyhez egység szükséges, azonban ez az egység felbomlott, az olimpia pedig pártüggvévé vált, és a felelősség a korábbi döntésükből kihátráló ellenzéki pártokat terheli. Orbán Viktor kormányfő azzal indokolta a visszalépést, hogy egy viták által megosztott Magyarország megalázó vereséget szenvedett volna a többi pályázóval szemben, ettől pedig meg kell kímélni az országot.⁴⁹ A miniszterelnök továbbá azt nyilatkozta a Momentumról, hogy a mozgalom egy új-SZDSZ, *„melyet nem az olimpia érdekel, hanem politikai párttá akar válni, ezért nem drága neki az álmogyilkosság.”*

Orbán Viktor jóslata, melyet kezdettől fogva a Momentum sem tagadott, vagyis, hogy párttá akarnak válni és indulni kívánnak az országgyűlési választásokon, 2017 márciusában megvalósult és az újdonsült párt elkezdett készülni a választásokra.⁵⁰ Az olimpia elleni aláírásgyűjtéssel robbantó mozgalom lendülete azonban megfogyatkozott 2018-ra, mivel más témával nem tudtak olyan sikereket elérni, mint a budapesti olimpiával, így mandátum nélkül, 3%-os listás eredménnyel zárták első szereplésüket az országgyűlési választásokon.⁵¹ A Momentum ettől függetlenül továbbra is aktív, több népszavazási kezdeményezés is kötődik a párthoz, például a CEU-ról vagy a miniszterelnök újraválaszthatóságáról, melyek azonban nem jutottak el a hitelesítésig.⁵²

Az említett három népszavazási akció mellett még számos indítványt is érdemes lenne tárgyalni az elmúlt évekből, mint például a földkérdést, az Európai Ügyészséghez való csatlakozást, a civiltörvényt, a főügyész helyzetét, vagy a lakás takarékpénztárakat firtató benyújtott kérdéseket, azonban a 2015-ös, illetve a 2017-es beadványcsomagok eltérnek a többi kezdeményezéstől, ugyanis nyíltan vállalták, hogy gyakorlatilag a kérdés témájától függetlenül a kormány

---

⁴⁴ DULL 2017.

⁴⁵ HERCZEG SZ. 2017.

⁴⁶ VISSZAVONJUK A DK OLIMPIAI ONLINE ALÁÍRÁSGYŰJTÉSÉT.

⁴⁷ ÁCS 2017.

⁴⁸ 1093/2017. (II.22.) Korm. határozat.

⁴⁹ ORBÁN 2017.

⁵⁰ TÓTH 2017.

⁵¹ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSA 2018.

⁵² 2017. ÉVI ORSZÁGOS NÉPSZAVAZÁSI KEZDEMÉNYEZÉSEK.

megbuktatása a céljuk. A Momentum esetében annyi az eltérés, hogy egy téma sikerének köszönhető, hogy új, stabilnak mondható politikai szereplő került fel a magyar politikai palettára, a párt pedig azóta is kérdésekkel bombázza a Nemzeti Választási Bizottságot, tehát nem adták fel, hogy a közvetlen demokrácia eszközével támadják a kormányt. Éppen ezért ez a három téma mutatja meg jól, hogy az utóbbi években újra terítékre került a magyar politikai életben a népszavazás, mint rendszerbuktató eszköz alkalmazása.

A kezdeményezés első szakaszában a médiafigyelem által egy politikai szereplő többször kap lehetőséget arra, hogy hallassa hangját, kifejtse véleményét, kritizálja ellenfeleit, úgy, hogy az aláírásgyűjtés vagy el sem kezdődött még, vagy meg sem valósul. Ha a kezdeményezés eljut az aláírásgyűjtésig, akkor pedig a kampányoló számára újabb lehetőség adódik, hogy aktivitást mutasson, érintkezzen a potenciális szavazókkal, a megszerzett adatok segítségével adatbázist készítsen, és folyamatosan napirenden tarthassa saját témáját. E tevékenység rengeteg pénzt, időt és munkát igényel, de komoly sikerekhez vezethet.

Nem véletlen, hogy az említett esetekben a kormány többször is engedett a kezdeményezőknek még a népszavazás megvalósulása előtt. Ugyanarról a Fideszről van ugyanis szó, amely szemtanúja volt annak, hogy elbukott a Horn-kormány kísérlete arra, hogy saját kérdését nyomja be az ellenzéki kezdeményezés helyett, valamint ugyanarról a Fideszről, amely levezé nyelte a 2008-as népszavazást, amely komoly koporsószeget jelentett az MSZP-SZDSZ kormány koporsójában. A 2016-os kvótareferendum esetében látható, hogy egy saját kezdeményezésű népszavazás érvénytelensége még megmagyarázható (főként, hogy a kormány által preferált alternatíva elsőpró arányt ért el), azonban egy külső szereplő által benyújtott, kimondottan a kormány politikája ellen irányuló szavazás kedvezőtlen eredménye komoly gondot jelenthet a kormánynak (ahogy 2008-ban is), az ellenzék kezébe pedig egy folyamatosan újra kijátszható ütőkártyát adna a kormány kudarcának felelőltetésével. Ez nem csak a kommunikáció szintjén működőképes, hiszen egy népszavazás ténylegesen állampolgárok sokaságát mozgatja meg, tehát egy sikeres kormányellenes népszavazás jelentős visszaesést jelent a fennálló hatalom támogatóinak számára.

Valószínűleg ennek tudatában, valamint emlékezve a Horn-kormány 1997-es botrányára a saját kérdésük Alkotmánybíróság általi elkaszálásával, illetve a 2008-as népszavazás tanulságait szem előtt tartva döntött úgy a kormány, hogy a vasárnapi boltzár, a korrupciós bűncselekmények és a budapesti olimpia esetében is inkább engedett és elébe ment a kérdésnek egy-egy törvénymódosítással, illetve az olimpiai pályázat visszavonásával, minthogy megkockáztasson egy kétes kimenetelű kampányt és népszavazást. Sőt, a kvótareferendum kapcsán olyan kritika érte a kormányt Lendvai Ildikó részéről, aki szerint a referendum bűnben született, hogy a népszavazási kezdeményezés

nem volt több egyszerű terelésnél, alibinél, hogy elvonja a figyelmet a bejelentése előtti napon történt kopaszbotrányról.⁵³

Összegzés

A közvetlen demokrácia modern formájának – amely a demokratikus elvek eredeti megtestesülésének a mai politikai rendszerekhez igazított intézménye – számos típusa létezik a világ különböző államaiban, több szempont alapján csoportosítható módon. Ez a sokszínűség és az elvi igazolás azonban nem mentesíti a népszavazást a kritikáktól, hiszen hiába nyúl vissza ez a forma a többségi döntéshozatal ősi eszméjéhez és ad többletlegitimitást a tömegek részvétele által, a képviseleti demokrácia térnyerése számos ponton kikezdi a népszavazás feddhetetlenségét. A parlament hatáskörének csorbitása, az alacsony részvételi hajlandóság miatti legitimációs aggályok, a kompromisszum hiánya, illetve a közvetett hatalomgyakorlás céljából létrejött pártok rátelepedése az intézményre mind olyan felvetések, melyeket nem érdemes figyelmen kívül hagyni.

Mindazonáltal a közvetlen demokrácia minden hibája ellenére része a modern politikai rendszereknek, megkerülhetetlen hatást gyakorolva a közéletre. Magyarországon sincs ez másképp, a népszavazások szabályozása, illetve a hét megtartott voksolás viták sokaságát eredményezte hazánkban. Mulasztásból eredő alkotmányellenesség miatti jogalkotási kényszer, az érvényességi küszöb és a tiltott tárgyak változtatása is színesítette a magyar népszavazási szabályozások menetét és megítélését az elmúlt harminc évben.

A 2008-as, ún. szociális népszavazás emelkedik ki leginkább az eddigi voksolások közül, hiszen ez esetben egy rendszerbontó akcióról volt szó, ahol nem a kampány volt a népszavazásért, hanem a népszavazás a kampányért. A közvetlen demokrácia ilyen jellegű felhasználása azóta is része a magyar közéletnek. Civilek és új ellenzéki pártok ebben a formában látták meg a lehetőséget arra, hogy hatékonyan támadják a kormányt. Az elképzelés működőképes, az ellenzék magára tudja irányítani a figyelmet ezekkel a kezdeményezésekkel, működik az agenda setting, azonban az is látszik, hogy az Orbán-kormányt nem lehet komolyan megsebezni saját egykori fegyverével. A Fidesz egy-egy kisebb felhajtással járó előzetes engedéssel többször is meg tudta akadályozni, hogy egy esetleges veszélyeket rejtő nagyobb szabású népszavazási kampány bontakozhasson ki.

---

⁵³ LENDVAI 2016.

Források

- 23/1998. (III.11.) OGY határozat az országos népszavazás kezdeményezésének elutasításáról; <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=998h0023.OGY> (Letöltés ideje: 2018. 11. 26.)
- 32/2001. (VII.11.) AB határozat; <http://www.magyarokozlony.hu/dokumentumok/a59799df294c9688f950f3e6106e543af634106e/megtekintes> (Letöltés: 2018.11.26.)
- 52/1997. (X.14.) AB határozat; http://www-archiv.parlament.hu/fotitkar/nepszav/52_1997_ab_hat.htm (Letöltés: 2018.11.26.)
- 86/1997. (X.8.) OGY határozat országos népszavazás elrendeléséről; <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=997h0086.OGY> (Letöltés: 2018.11.26.)
- 90/1997. (XI.5.) OGY határozat az országos népszavazás elrendeléséről szóló 86/1997. (X.8.) OGY határozat módosításáról; <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=997h0090.OGY> (Letöltés: 2018.11.26.)
- 1093/2017. (II.22.) Korm. határozat; <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17H1093.KOR&timeshift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT> (Letöltés: 2018.11.22.)
2015. ÉVI ORSZÁGOS NÉPSZAVAZÁSI KEZDEMÉNYEZÉSEK = 2015. évi országos népszavazási kezdeményezések; <http://www.valasztas.hu/2319> (Letöltés: 2018.11.21.)
2017. ÉVI ORSZÁGOS NÉPSZAVAZÁSI KEZDEMÉNYEZÉSEK = 2017. évi országos népszavazási kezdeményezések; <http://www.valasztas.hu/en/2317> (Letöltés: 2018.11.21.)
- DOMSCHITZ 2017 = Domschitz Mátyás: 9 új korrupcióellenes népszavazást indít Vágó Gábor. *Index* 2017.09.20.; https://index.hu/belfold/2017/09/20/9_uj_korrupcioellenes_nepszavazast_indit_vago_gabor/ (Letöltés: 2018.11.22.)
- ÁCS 2017 = Ács Gábor: 266 ezer aláírás gyűlt össze a budapesti olimpiáról szóló népszavazásért. *Euronews* 2017.02.17.; <https://hu.euronews.com/2017/02/17/nolimpia-266-ezer-alairas> (Letöltés: 2018.11.22.)
- AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG LEGUTÓBBI DÖNTÉSEIBŐL = Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből. *Fundamentum* 5. évf. 4. sz. (2001) 135–144.
- AZ ATV-BEN JELENTETTE BE AZ NVI AZ MSZP NÉPSZAVAZÁSÁNAK BUKÁSÁT = Az ATV-ben jelentette be az NVI az MSZP népszavazásának bukását. 2016.07.27.; <http://www.atv.hu/belfold/20160727-az-atv-ben-jelentette-be-az-nvi-a-szocik-nepszavazasanak-bukasat> (Letöltés: 2018.11.26.)

- BUNDULA 2018 = Bundula István: A jövő így kezdődött.; *Magyar Narancs* 2017/48. (11.30.); <https://magyarnarancs.hu/belpol/a-jovo-igy-kezdodott-107906> (Letöltés: 2018.11.26.)
- DULL 2015 = Dull Szabolcs: Egyetlen kérdésből is lehet Orbán-ellenes népszavazást csinálni. *Index* 2015.03.25.; https://index.hu/belfold/2015/03/25/marcius_15_ellenzeki_tuntetes_19_kerdes_nepszavazas/ (Letöltés: 2018.11.21.)
- FÁBIÁN 2017 = Fábíán Tamás: Ellentmondásos népszavazással buktatnák meg a Fideszt. *Index* 2017.07.31.; https://index.hu/belfold/2017/07/31/nepszavazas_vago_gabor_allami_cegvezetok/ (Letöltés: 2018.11.22.)
- DULL 2017 = Dull Szabolcs = Első céljuk, hogy megakadályozzák a budapesti olimpiát. *Index* 2017.01.16.; https://index.hu/belfold/2017/01/16/elso_celjuk_hogy_megakadalyozzak_a_budapesti_olimpiat/ (Letöltés: 2018.11.22.)
- KIS 1997 = Kis János: Javaslat újragondolásra. *Magyar Narancs* 1997/43. (10.23.); (1997); https://magyarnarancs.hu/publicisztika/kis_janos_javaslat_ujragon_dolasra-56867 (Letöltés: 2018.11.26.)
- LENDVAI 2016 = Lendvai Ildikó: Bűnben fogant „népszavazás”. *NOL* 2016.09.06.; <http://nol.hu/velemenyn/bunben-fogant-nepszavazas-1630635> (Letöltés: 2018.11.23.)
- LÖFFLER 2017a = Löffler Tibor: Politikai játszmák a népszavazással. *Magyar Nemzet* 2017.02.22.; <https://mno.hu/velemenyn/politikai-jatszma-a-nepszavazassal-1387166> (Letöltés: 2018.11.26.)
- LÖFFLER 2017b = Löffler Tibor: Miről is szól egy népszavazás? *Magyar Nemzet* 2017.03.03.; <https://mno.hu/velemenyn/mirol-is-szol-egy-nepszavazas-1388532> (Letöltés ideje: 2018.11.26.)
- LENGYEL 2015 = Lengyel Tibor: Löffler Tibor: Politikai játszmák a népszavazással; <https://mno.hu/velemenyn/politikai-jatszma-a-nepszavazassal-1387166> (Letöltés: 2018.11.26.)
- Nem jött össze a rendszerbontóknak a 200 ezer aláírás. *Origo* 2015.09.29.; <http://www.origo.hu/itthon/20150929-nem-jott-ossze-a-rendszerbontoknak-a-200-ezer-alairas.html> (Letöltés: 2018.11.21.)
- HERCZEG 2017 = Herczeg Márk: Népszavazást akartak tartani, de nem tudtak elszámolni a kérdőívekkel, a választási bizottságtól több 100 ezres bírságot kaptak. *444* 2017.12.15.; <https://444.hu/2017/12/15/nepszavazast-akartak-tartani-de-nem-tudtak-elszamolni-a-kerdoivekkel-a-valasztasi-bizottsagtol-tobb-100-ezres-birsagot-kaptak> (Letöltés: 2018.11.22.)

- HERCZEG SZ. 2017 = Herczeg Szonja: Olimpiaellenes népszavazás: Súlyom László is aláírta. *Magyar Nemzet* 2017.01.31.; <https://mno.hu/belfold/olimpiaellenes-nepszavazas-sulyom-laszlo-is-alairta-1383805> (Letöltés: 2018.11.22.)
- ORBÁN 2017 = Orbán: A népszavazáshoz többség, az olimpiához egység kell. (Orbán Viktor miniszterelnök a Kossuth Rádió 180 perc című műsorában) *Hirado.hu* 2017.02.24.; <https://www.hirado.hu/2017/02/24/orban/> (Letöltés: 2018.11.22.)
- ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSA 2018 = Országgyűlési képviselők választása, 2018. április. 8. Az országos listás választás eredménye; <http://www.valasztas.hu/dyn/pv18/szavossz/hu/orszlist.html> (Letöltés: 2018.11.30.)
- TÓTH 2017 = Tóth Richi: Párttá alakul a Momentum, Fekete-Győr az új elnök. *24.hu* 2017.03.05.; <https://24.hu/kozelet/2017/03/05/partta-alakul-a-momentum-fekete-gyor-az-uj-elnok/> (Letöltés: 2018.11.22.)
- VISSZAVONJUK A DK OLIMPIAI ONLINE ALÁÍRÁSGYŰJTÉSÉT = Visszavonjuk a DK olimpiai online aláírásgyűjtését; <http://web.dkp.hu/visszavonjuk-a-dk-olimpiai-online-alairasgyujteset/> (Letöltés: 2018.11.22.)
- VÖÖ 2001 = Vöö György: Népszerű-e a népszavazás. *Válasz.hu* 2001.05.04.; <http://valasz.hu/itthon/nepszeru-e-a-nepszavazas-1705> (Letöltés: 2018.11.26.)
- 3/2001. (V. 21.) OVB határozat; <http://www.valasztas.hu/en/hatarozat-megjelenito/-/hatarozat/3-2001-v-21-ovb-hatarozat-a-magyar-szocialista-part-altal-kezdemenyezett-orszag-os-nepszavazas-targyaban> (Letöltés ideje: 2018.11.26.)
- 3/2016. (XII. 7.) FVB határozat; <http://budapest.hu/valasztas/Documents/FVB/2016%20FVB/3-2016-FVB-12-07-Olimpia2.pdf> (Letöltés: 2018.11.22.)
- A 2017. SZEPTEMBER 19-I PLENÁRIS ÜLÉS NAP FŐBB ESEMÉNYEI = A 2017. szeptember 19-i plenáris ülés nap főbb eseményei; <http://www.parlament.hu/documents/10181/1208490/20170919pt/f9022fbc-4022-4aed-a15e-5db2ec26736d> (Letöltés: 2018.11.22.)

Irodalom

- GULYÁS 1990 = Gulyás Mónika: A népszavazás intézménye – történeti-összehasonlító perspektívában. *Politikatudományi szemle* 8. évf. 4. sz. (1999) 107–132.
- KIS 2009 = Kis János: A népszavazás a harmadik köztársaság alkotmányában. *Fundamentum* 13. évf. 4. sz. (2009) 5–28.
- KÖRÖSÉNYI 2009 = Körösenyi András: A népszavazások és a képviseleti demokrácia viszonya. In: Enyedi Zsolt (szerk.): *A népakarat dilemmái. Népszavazások Magyarországon és a nagyvilágban*. Budapest : DKMKA – Századvég Kiadó, 2009, 37–61. o.
- KUKORELLI 1998 = Kukorelli István: Az országos népszavazás, 1989–1998; http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp10/1-24_kukorelli.html (Letöltés: 2018.11.26.)
- KUKORELLI 2007 = Kukorelli István (szerk.): *Alkotmánytan I.* Budapest : Osiris Kiadó, 2007.
- POLITICAL CAPITAL 2001 = Political Capital: *Az MSZP és a népszavazás*. 2001.11.28.; http://www.politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=513 (Letöltés: 2018.11.26.)
- SZALAI 2013 = Szalai András: Manipuláció vagy korrekció? A népszavazás, mint a parlamentáris kormányzat ellensúlya. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás* 2013/3 (2013) 125–143.
- TÉGLÁSI 2014 = Téglási András: Azért a nép az úr? A népszavazás aktuális alkotmányjogi kérdései az Alaptörvény elfogadása óta. *MTA Law Working Papers* 19 (2014) 1–32.
- TORDAI 2001 = Tordai Csaba: Népszavazási kezdeményezés az Alkotmánybíróság előtt. *Fundamentum* 5. évf. 3. sz. (2001) 93–99.

Direct lack of compromise – advantages and disadvantages of referendums

TAMÁS SZEKERES

Referendum is the most direct manifestation of the ideas of democracy and popular sovereignty, in spite of this in modern political regimes of representation referendum became an exceptionally practised, supplementary institute. There is a serious reason behind the fact that referendum is not a part of political debates in general, because direct voting is an ideal solution for social problems but the implementation can cause several difficulties. The usage of referendum brings up questions about sovereignty, authority, legitimacy, political control, equality, mobilization, ability for compromise or the problem of parties participating and making referendum their political instrument. The debate is not about the conflict of idealism and elitism but about the entitlement and execution of a voting form that moves masses.